

En af de store styrker ved De Quinceys fortælling er indsigten i, at den ene impuls ikke nødvendigvis udelukker den anden, ja at de måske ligefrem som en livs- og dødslængsel betinger hinanden. Således beskriver han, hvordan hans første møde med opium kom i stand pga. en uudholdelig tandpine, men snart blev det et uundværligt stof, der både kunne lindre hans fysiske smerter og skavanker – som han havde mange af – og (netop derved) frisætte hans oplevelses- og skrivetrang.

Denne skrivetrang udmøntede sig i disse tre tekster, der står som en af det 19. århundredes væsentligste selvbiografiske skildringer af et søgende gemyts rejse til de mørkeste lag af sindet og udgør en vigtig idéhistorisk kilde til undersøgelsen af rusens og misbrugets mange former.

CASPER HARTMANN DAM

**”En retskaffen sjæl,
en tiltalende datter
og en magtfuld nabo”**

Jean Jacques Rousseau: Politiske skrifter, oversat af Niels Amstrup m.fl., efterskrift ved Mikkel Thorup, Klim, 2009, 272 sider, 299,- kr.

I 1755 var ovenstående cocktail ifølge Rousseau ikke blot spræng-

farlig, men den sikre vej til fortabelse for enhver fattig fransk bonde. Det sproglige billede af den nødstedte og isolerede bonde hører hjemme i et samfund, hvor et utal af kunstige hjælpeordninger som handel og finanser, statussymboler, privilegier og luksusvaner har forføjlet selve statens formål: I stedet for at garantere de producerende bønder sikkerhed, broderskab og forventninger om et afkast, så går det sociale liv ud på at hyldede nytteløse despoter, kranskegøfigurer og café-filosoffer.

Så polemisk og konfrontationsøgende er den pen, læseren møder i Rousseaus mange politiske analyser, forslag til forfatninger og forbedringer, der nu for første gang foreligger på dansk i serien *Kulturklassikere* fra Forlaget Klim. Rousseau henter primært sit verbale skyts fra et frihedsbegreb, som han insisterer på at tænke positivt og i forlængelse af staten; frihed er noget, der udfoldes kollektivt og under bestemte rammer – er rammerne ikke på plads, så kan hverken staten, folket eller regenten betegnes som frie. I afhandlinger om en forfatning for Korsika, om politisk økonomi og om det borgerkrigsplagede Polens styreform angriber Rousseau således stort set alle samtidige feudale organiseringer, kommer med overvejelser over størrelsen på en republik, opremser

farerne ved en absolut styreform og erobringskrige; lokale forhold, der kommer i vejen for menneskers og staters mulighed for selvbestemmelse. I Rousseaus prisopgave om moralen må også åndsvidenskaberne og de klassiske kunstarter holde for som roden til den ledighed, der fører alt ondt med sig. Mens beklagelserne også regner ned over blandt andet europæisk havekunst og gallerier, der kun er skabt til beundring, så er det den selvsamme Rousseau, der roser den indianske amerikanske befolkning for ikke at bære bukser, faktisk helt på linje med Diderot og d'Alemberts encyklopædiske program om at opprioritere håndværket og de praktiske videnskaber.

Det er faktisk et træk, der går igen i Rousseaus tekster om særlige lokalpolitiske forhold. Disse tekster er antologiens mest veloplagede og er skrevet på et uhyre sprogligt overskud, hvor et begreb om en særlig republikansk frihed giver momentum til at hudflette samtidige regenter og en forfinet magtpolitisk regeringskunst. For når Rousseau her skal tilbagevise grundsætningen om at "larme, blive set og skabe frygt" som et særdeles dårligt grundlag for at skabe frie stater, så sker det med en imponerende indsigt i adelens historie på Korsika, ressourcer som geografisk beliggenhed, befolkningsvækst, skatte-

grundlag og naturforekomster.

Det er elementer, som på sin vis er forudsatte i teksterne, og som indimellem kan gøre læsningen lidt som at dykke ned i en anderledes, fortidig verden. Undervejs bliver det nemlig tydeligt, hvordan Rousseau gennemfører sin argumentation ved både at bruge og omdefinere en række topoi, som på en helt anderledes måde end i dag måtte være standardudstyr i enhver politisk værktøjskasse fra 1700-tallet: Det gælder ressourceperspektivet og truslen fra en lav befolkningsvækst, der er et uhyre udbredt tema i 1700-tallets økonomiske og politiske teori, handlen, som han udnævner til en blot fordækt måde at føre erobringsskrig på, fascinationen af Schweiz og kinesisk administration, det anonyme liv i byerne, det fysiokratiske princip om at holde samfundets værdier tættest muligt på primærproducenter og meget mere.

Rousseaus *Politiske skrifter* er bestemt et nærmere bekendtskab værd; det er tekster, der fungerer stærk suggestivt og billedskabende ved at gøre brug af så velkendte figurer som almueidyl, intriger og jalousi ved hoffet – men også det franske caféliv, hemmelige loger og overfladisk intellektualisering fungerer som retorisk løftestang. Som læser bliver man mødt af en konfrontatorisk og insisterende

tekst, der provokerer én til at tage stilling. Også oversætterne har gjort et godt arbejde med mundrette ordvalg og prægnante formuleringer i et udvalg, der fungerer fint sammen med et meget grundigt efterskrift forfattet af lektor Mikkel Thorup. Efterskriftet fokuserer på Rousseaus originalitet og politiske temaer fra forfatterskabet, der stadig har stor aktualitet. Kombineret med et udvidet noteapparat er det derfor en udgivelse, der for alvor gør det muligt at arbejde videre med Rousseaus tekster – uanset om leserens interesse så mest er filosofisk eller historisk.

MATHIAS HEIN JESSEN

Oplysning om Oplysningen

Jonathan I. Israel: *A Revolution of the Mind – Radical Enlightenment and the Intellectual Origins of Modern Democracy*, Princeton University Press, 2009, 296 sider, \$26.95.

A Revolution of the Mind er tredje udgivelse i idéhistorikeren Jonathan I. Israels storstilede forsøg på at genbeskrive oplysningstiden. Hans enorme arbejde omfatter, udover *A Revolution of the Mind, Radical Enlightenment* (2001), *Enlightenment Contested* (2006) samt et kommende

bind, der skal føre fortællingen frem til og med den franske revolution. *A Revolution of the Mind* er med sine knap 300 sider en del kortere end de to foregående bind, der hver fylder omkring de 1000 sider, og fungerer både som en lettilgængelig introduktion til Israels værk og tanker samt som en bro mellem 1752, hvor *Enlightenment Contested* slutter, og frem til årtierne umiddelbart for den franske revolution.

Israels provokerende tese er, at de tidligere udlægninger af oplysningstiden har været forkerte og dermed forhindret os i virkelig at forstå oplysningen, årsagerne til den franske revolution og ikke mindst filosofiens rolle i den. For Israel skal oplysningstiden nemlig ikke forstås som én samlet bevægelse mod fornuft, frihed, lighed og tolerance og heller ikke som forskellige nationale oplysninger med særegne karakteristika, men derimod som en kamp mellem to modstridende strømninger: den radikale og den moderate oplysning.

Noget af det mest interessante i Israels værk er dermed, hvordan han placerer oplysningstidens traditionelle helte; dem, der har en fast plads i den filosofihistoriske kanon, og dem, der traditionelt udråbes som frihedens og fornuftens forkæmpere, som moderate tænkere. Folk som Locke, Hume, Frederik den Store, Voltaire (og